

БЕЗПЕКОВИЙ НАПРЯМ ВІДНОВНОЇ ПАРАДИГМИ У ЗАХИСТІ ПРАВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ТА ПРАКТИЧНА ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ

Светлічний І. В., Матвієвський А. О., Хоменко Є. В.

ВСТУП

У сучасних умовах відбиття широкомасштабної збройної агресії РФ проти України (та триваючого воєнного стану) розбудова теоретико-правових засад та практичної імплементації концепції національної моделі відновної парадигми у безпековому напрямі набуває особливого значення для нашої перемоги та справедливого миру.

Ця парадигма, ґрунтована на принципах всебічного відновлення, передбачає забезпечення оптимального балансу між публічними інтересами держави, суспільства та індивідуальними правами військовослужбовця. У контексті захисту конституційних (фундаментальних, перманентних) прав військовослужбовця та стратегічних, імманентних інтересів держави (внутрішня логіка існування держави, її базові потреби) відновна парадигма послідовно постає перспективною концептуальною моделлю комплексного захисту та реінтеграції військовослужбовців у правовому, організаційному, психологічному, медичному та соціальному вимірах.

Актуальність теми зумовлена необхідністю оптимізації механізмів повернення до проходження військової служби військовослужбовців із категорії осіб, які самовільно залишили військову частину або місце служби чи не повернулися до військової частини або місця служби після законної відсутності, а також посилення мотиваційних чинників та збільшення матеріального стимулювання (виплат, премій і забезпечення) військовослужбовців загалом. Такі заходи одночасно сприятимуть як підвищенню боєздатності Сил оборони України, так і дотриманню конституційних гарантій прав людини (ст. 3, 21 Конституції України)¹.

Метою статті є комплексний аналіз ролі та місця відновної парадигми в безпековому напрямі на підґрунті чинного законодавства та наукових джерел в контексті актуальності дієвих правових механізмів швидкого і ефективного захисту та відновлення прав військовослужбовців, які самовільно залишили військову частину або місце служби чи не повернулися до військової частини або місця служби після законної відсутності, а також збільшення привабливості та престижності військової служби загалом через впровадження додаткових мотиваційних чинників.

Методологія дослідження ґрунтується на загальнонаукових методах – аналізі й синтезі, індукції та дедукції, а також порівняльно-правовому й системно-структурному методах. Емпіричну базу становлять відкриті дані офіційних органів державної влади (Єдиний державний реєстр судових рішень, Офіс Генерального

¹ Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс] // Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitutio>

прокурора, Міністерство оборони України, Вища рада правосуддя)² та відкрита статистична звітність.

Зазначена вище інформація за період 2022–2026 рр. має обмежену публічну доступність через воєнний стан, тому частина показників ґрунтується на узагальнених оцінках та оприлюднених у ЗМІ тенденціях. Відповідно, наведені далі числові індикатори мають аналітичний характер і потребують уточнення в міру оновлення відкритих даних.

Зауважимо, що злочини, передбачені статтями 407 та 408 Кримінального кодексу України³, відрізняються передусім за своєю суб'єктивною стороною: самовільне залишення військової частини (ст. 407) характеризується тимчасовим ухиленням від служби без стійкого наміру повністю уникнути її проходження, тоді як дезертирство (ст. 408) передбачає умисне тривале ухилення шляхом втечі без наміру повернення до служби. У зв'язку з цим остаточне встановлення наявності або відсутності такого наміру та, відповідно, розмежування діяння як самовільного залишення військової частини або дезертирства можливе лише в межах кримінального провадження і закріплюється в обвинувальному вирoku суду, який набрав законної сили. Для цілей поточного дослідження ці діяння будуть об'єднані в одну категорію та отримають визначення за об'єктивною стороною як самовільне залишення частини (далі за текстом – СЗЧ).

Водночас, діяння передбачені статтею 172¹¹ Кодексу України про адміністративні правопорушення⁴ (самовільне залишення військової частини або місця служби військовослужбовцем), яке розмежується від кримінальних злочинів за об'єктивною стороною (тривалість неправомірних дій до трьох діб включно – адміністративне правопорушення, понад три доби, або вчинення таких дій у бойовій обстановці – кримінальний злочин), не будуть включені в категорію СЗЧ, в межах поточного дослідження, у зв'язку із значно меншою суспільною небезпечкою таких діянь, іншим правовим механізмом притягнення військовослужбовців до відповідальності та їх повернення до проходження військової служби.

Наведений підхід до визначення СЗЧ продиктований узагальненнями, що використовуються у ЗМІ та інших відкритих джерелах і має практичне значення для оцінки доступної інформації щодо кількості СЗЧ за окремий період часу.

Аналіз статистичних даних, отриманих відповідно до наведеної методології, свідчить про суттєве зростання кількості досудових та судових кримінальних проваджень за статтями 407, 408 Кримінального кодексу України (самовільне залишення військової частини, дезертирство), порівняно з довоєнним періодом, що актуалізує потребу у відновних механізмах для осіб винних у скоєні діянь, що підпадають під кваліфікацію за наведеними статтями.

² Єдиний державний реєстр судових рішень URL: <https://reyestr.court.gov.ua>. Офіс Генерального прокурора URL: <https://www.gp.gov.ua>. Міністерство оборони України URL: <https://mod.gov.ua>. Вища рада правосуддя URL: <https://hcj.gov.ua>

³ Кримінальний кодекс України : Закон від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

⁴ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07 грудня 1984 р. № 8073-Х. *Верховна Рада України. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>

Для кількісного оцінювання дієвості наявних правових механізмів у межах дослідження введено коефіцієнт повернення, який відображає частку осіб, що повернулися добровільно до проходження військової служби після вчинення СЗЧ.

Коефіцієнт повернення K_p визначається за формулою:

$$K_p = \frac{N_p}{N_z} \times 100\%,$$

де N_p – кількість осіб, які повернулися добровільно та продовжили службу; N_z – загальна кількість випадків СЗЧ.

За авторським аналітичними оцінками, зробленими на підставі зібраної інформації, у 2025–2026 рр. K_p становить 42–51%⁵ у підрозділах, де впроваджено відповідні пілотні програми⁶, що спрощують повернення до проходження військової служби військовослужбовців винних у скоєнні СЗЧ.

1. Правові та організаційні засади трансформації механізму повернення військовослужбовців до служби після скоєння СЗЧ у контексті відновної парадигми

Відновна парадигма в контексті повернення до проходження військової служби після скоєння СЗЧ акцентує увагу на ресоціалізації військовослужбовця через процедури повернення, повноту та швидкість відновлення його прав та дотримання балансу інтересів особи, держави та суспільства.

Згідно зі статтями 407, 408 Кримінального кодексу України, СЗЧ кваліфікується як кримінальний злочин, проте чинне законодавство та правозастосовна практика дозволяють застосування амністійних або альтернативних механізмів для осіб, які добровільно повертаються або бажають повернутися до проходження військової служби після скоєння СЗЧ. Це сприяє відновленню довіри, соціальній адаптації та запобіганню рецидиву.

Світова практика показує, що жорсткі репресивні заходи часто призводять до маргіналізації окремої категорії осіб, на яких спрямовані такі заходи, тоді як відновний підхід (консультації, психологічна підтримка, юридичний супровід) забезпечує їх ефективну реінтеграцію та максимальне використання потенціалу на користь суспільства та держави. Цілком переконливою видається думка О. І. Зінсу та Г. П. Шуст про очевидність того, що багатоаспектність соціально-правового інституту «відновне правосуддя» вимагає узгодженості прогресивних методів психологічного, соціологічного, педагогічного та правового впливу⁷. Це набуває особливої актуальності з огляду на позицію І. В. Светлічного, за якою відновне правосуддя поступово стає одним із дієвих правових інструментів держави у протидії

⁵ Кириленко О. За два дні на оновлену програму по поверненню з СЗЧ подалися 80 військових. *Українська правда*. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2026/06/15/8039408/>

⁶ Колотовкін А. Новий механізм повернення з СЗЧ: Міноборони повідомило про перші результати. *Корреспондент.net*. URL: <https://ua.korrespondent.net/ukraine/4886723-novyi-mekhanizm-povernennia-z-szch-minoborony-povidomylo-pro-pershi-rezultaty>

⁷ Зінсу О. І., Шуст Г. П. Неповнолітня злочинність та відновне правосуддя: теоретико-правові й психологічні аспекти // Кримінальна юстиція: візії Ганса Гросса та сучасність : кол. моногр. Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, 2026. DOI: 10.30525/978-9934-26-699-7-14. С. 176.

злочинності⁸. В умовах триваючої збройної агресії РФ проти України відновний підхід у провадженнях щодо правопорушень, вчинених військовослужбовцями, також набуває особливої практичної значущості.

Нормативною базою слугують Конституція України, Кримінальний кодекс України, Кримінальний процесуальний кодекс України⁹, Закон України “Про військовий обов’язок і військову службу”, Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України затверджене указом Президента України від 10 грудня 2008 року № 1153/2008¹⁰. Застосовуються роз’яснення Генерального штабу ЗСУ щодо добровільного повернення до проходження військової служби та судова практика у справах про притягнення до кримінальної відповідальності осіб обвинувачених у скоєнні СЗЧ.

Правозастосовну діяльність спрямовану на повернення військовослужбовців до проходження військової служби після скоєння СЗЧ та відновлення їх прав можна поділити на окремі кластери, кожному з яких відповідають свої фактичні обставини і компетенції уповноважених осіб, організацій та органів державної влади залучених до правозастосування (поділ проведено на підставі чинних норм законодавства та з урахуванням дії воєнного стану).

Перший кластер правозастосовної діяльності характеризується наявністю наступних обставин: військовослужбовець самовільно залишив військову частину або місце служби, чи не повернувся до військової частини або місця служби після законної відсутності (дії вчинені не у бойовій обстановці), але повернувся добровільно (був повернутий) до проходження військової служби протягом трьох діб з моменту скоєння правопорушення.

На цьому етапі правозастосовна практика є найбільш сталою та не викликає питань у більшості випадків. Самовільне залишення військової частини або місця служби чи не повернення до військової частини або місця служби після законної відсутності до трьох діб (вчинене не у бойовій обстановці), навіть під час воєнного стану, не є кримінальним злочином та тягне за собою лише адміністративну чи дисциплінарну відповідальність. Правозастосування здебільшого обмежене діяльністю уповноважених осіб з проведення службового розслідування, оформлення протоколу про адміністративне правопорушення, винесення наказу про притягнення до дисциплінарної відповідальності. Наведене дозволяє військовослужбовцю повернутись до проходження військової служби у тому самому підрозділі та посаді з відносно незначними негативними наслідками для його прав та інтересів, що здебільшого будуть усунуті протягом року та не потребують специфічних додаткових дій щодо їх подолання. Як вже зазначалось раніше для цілей поточного дослідження

⁸ Светлічний І. В. Роль відновного правосуддя у протидії злочинності неповнолітніх // Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 1. DOI: 10.32782/2524-0374/2022-1/63. С. 256.

⁹ Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

¹⁰ Про Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України : Указ Президента України від 10 грудня 2008 р. № 1153/2008. *Офіційний веб-сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1153/2008#Text>

факти таких правопорушень не будуть віднесені до СЗЧ та не будуть враховані надалі при проведенні аналізу.

Другий кластер правозастосовної діяльності характеризується наявністю наступних обставин: військовослужбовець самовільно залишили військову частину або місце служби чи не повернувся до військової частини або місця служби після законної відсутності та не повернувся добровільно (не був повернутий) протягом трьох діб, або вчинив такі дії у бойовій обстановці (скоїв СЗЧ за визначенням введеним для цілей поточного дослідження). Повідомлення щодо скоєння кримінального злочину було спрямовано до правоохоронних органів, втім реєстрація досудового кримінального провадження в Єдиному реєстрі досудових розслідувань (ЄРДР) відсутня.

На цьому етапі відновні процеси вже обтяжені фактом скоєння кримінального злочину. Незважаючи на поточну відсутність кримінального провадження за фактом СЗЧ, військовослужбовець виявивши бажання повернутися до проходження військової служби стикнеться з тим, що військова частина (військова установа), де він проходив службу до СЗЧ, хоч і не має законних підстав відмовити йому у поверненні до проходження військової служби, за час відсутності військовослужбовця може вивести його зі штату підрозділу де він проходив службу у розпорядження командира (начальника), проведе службове розслідування та направить повідомлення про скоєння кримінального злочину до правоохоронних органів. З огляду на таке, повне відновлення прав військовослужбовця та його повноцінне повернення до проходження військової служби можливе лише через застосування процедур та механізмів в рамках кримінального та кримінального процесуального права, які будуть розглянуті далі. Втім, слід зазначити, що на практиці наявні випадки коли правоохоронні органи не здійснювали реєстрацію кримінального провадження в ЄРДР та не починали досудового розслідування навіть за формальної наявності у діях військовослужбовця складу кримінального злочину, посилаючись на відсутність суспільної небезпеки у зв'язку з його фактичним поверненням до проходження військової служби. Законність та обґрунтованість таких дій правоохоронних органів знаходяться поза межами поточного дослідження та не будуть тут оцінюватись.

Третій кластер правозастосовної діяльності характеризується наявністю наступних обставин: військовослужбовець самовільно залишив військову частину або місце служби чи не повернувся до військової частини або місця служби після законної відсутності та не повернувся добровільно (не був повернутий) протягом трьох діб, або вчинив такі дії у бойовій обстановці. Повідомлення щодо скоєння кримінального злочину було спрямовано до правоохоронних органів, здійснюється досудове кримінальне провадження.

На цьому етапі відбувається зміщення акцентів з діяльності уповноважених осіб військової частини (військової установи) на процесуальну діяльність слідчого, прокурора, адвоката та суду. Військовослужбовець виявивши бажання після СЗЧ повернутись до проходження військової служби, за наявності відкритого кримінального провадження за цим фактом, стикнеться з тим, що питання його повернення у підрозділ де він проходив службу вже вибуло з його контролю і залежить від позиції командира військової частини (військової установи) та багатьох інших факторів. Це пов'язано з наступним:

Відповідно до частини 5 статті 401 Кримінального кодексу України особа, яка під час дії воєнного стану вперше вчинила кримінальне правопорушення, передбачене статтями 407, 408 цього Кодексу, може бути звільнена від кримінальної відповідальності в порядку, передбаченому кримінальним процесуальним законодавством України, якщо вона добровільно звернулася із клопотанням до слідчого, прокурора, суду про намір повернутися до цієї або іншої військової частини або до місця служби для продовження проходження військової служби та за наявності письмової згоди командира (начальника) військової частини (установи) на продовження проходження такою особою військової служби.

Наведена норма права дозволяє для осіб, які вперше вчинили СЗЧ, бути звільненими від кримінальної відповідальності за наявності бажання продовжити проходження військової служби оформленого у вигляді клопотання в рамках кримінального провадження та наявності письмової згоди командира (начальника) військової частини (установи) на продовження проходження такою особою військової служби. Але в той самий час, навіть за наявності бажання повернутись до проходження військової служби військовослужбовець змушений обирати лише серед тих військових частини (військових установ), командири (начальники) яких готові надати відповідну письмову згоду.

У разі неможливості закриття кримінального провадження згідно з положеннями частини 5 статті 401 Кримінального кодексу України, або з інших законних підстав, кримінальна справа по завершенню досудового розслідування передається до суду відповідної юрисдикції для її розгляду.

Четвертий кластер правозастосовної діяльності характеризується наявністю наступних обставин: військовослужбовець обвинувачений у скоєнні СЗЧ, досудове кримінальне провадження завершене, кримінальна справа розглядається судом.

Цей етап правозастосовної діяльності є найбільш варіативним та вирізняється з поміж інших з урахуванням значних компетенцій суду, як державного органу, що уповноважений розглянути кримінальну справу по суті пред'явлених особі звинувачень.

Суд наділений повноваженнями як закрити кримінальне провадження в порядку частини 5 статті 401 Кримінального кодексу України, або з інших законних підстав, так і розглянути кримінальну справу, проголосивши обвинувальний або виправдувальний вирок.

Слід звернути увагу, що зазвичай, обвинувальний вирок з урахуванням обставин злочину та особистості засудженого може бути винесений судом із застосуванням механізмів передбачених кримінальним та кримінальним процесуальним правом щодо звільнення засудженого від відбування покарання з випробуванням або призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом.

Втім, з 27.01.2023, після набрання чинності Законом №2839-IX від 13.12.2022, яким внесені зміни Кримінального кодексу України, суди розглядаючи справи про притягнення військовослужбовців до кримінальної відповідальності за СЗЧ не можуть призначати умовне покарання (звільнення засудженого від відбування покарання з випробуванням) чи пом'якшувати вирок нижче нижньої межі санкції. Це правило поширюється на всі склади злочинів за статтями 407 і 408 Кримінального кодексу України.

Практика судів першої інстанції та Верховного Суду у справах за статтями 407, 408 КК України після набрання чинності Законом № 2839-IX підтверджує, що за діяння, вчинені в умовах воєнного стану або бойової обстановки, призначаються реальні строки позбавлення волі без застосування умовного покарання чи пом'якшення вироку нижче меж санкції, а спроби призначити випробувальний строк скасовуються касаційною інстанцією як такі, що суперечать закону¹¹.

Верховний Суд вказує, що для наявності складу дезертирства немає значення, в який момент в особи виник намір ухилитися від служби – безпосередньо в момент самовільного залишення частини чи вже в період незаконного перебування за її межами. Коли військовослужбовець після самовільного залишення частини приймає рішення ухилитися від військової служби, його дії слід кваліфікувати як дезертирство, оскільки будь-яке за способом самовільне залишення частини може виступати і способом дезертирства, а отже, поглинається останнім і не утворює множинності злочинів¹².

П'ятий кластер правозастосовної діяльності характеризується наявністю наступних обставин: обвинувальний вирок суду про притягнення військовослужбовця до кримінальної відповідальності за скоєння СЗЧ набув законної сили і виконується у визначеному чинним законодавством порядку.

Правозастосовна діяльність на цьому етапі вирізняється тим, що не є специфічною, щодо ресоціалізації та повернення до проходження військової служби військовослужбовцями, що скоїли СЗЧ, а є частиною значно ширшої концепції у сфері кримінального права, щодо надання можливостей для засуджених виправитись та компенсувати своїми діями та поведінкою шкоду завдану злочином суспільним та державним інтересам.

В межах зазначеної концепції впроваджені механізми що до застосування до осіб, які відбувають покарання у вигляді обмеження або позбавлення волі на певний строк, умовно-дострокового звільнення для проходження ними військової служби за контрактом. При цьому проходження військової служби для цієї категорії осіб містить особливості визначені законодавством.

Відповідно до положень статті 81-1 Кримінального кодексу України під час проведення мобілізації та/або дії воєнного стану до осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, судом може бути застосовано умовно-дострокове **звільнення від відбування покарання** для проходження ними військової служби за контрактом¹³. Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання для проходження військової служби за контрактом може бути застосовано судом, якщо засуджений виявив бажання проходити військову службу за контрактом та відповідає вимогам проходження військової служби за

¹¹ ШEVERDIN M. Відповідальність військовослужбовців: що змінилося у зв'язку з прийняттям закону №2839-IX. *LCF*. 2023. URL: <https://lcf.ua/thought-leadership/white-collar-crime/vidpovidalnist-vijskovosluzhbovtsiv-shho-zminilosya-u-zv-yazku-z-prijnyattam-zakonu-2839-ix/>

¹² Постанова ККС ВС від 30 січня 2024 року у справі № 336/5209/22 (провадження № 51-4750км23). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116705060>.

¹³ Про внесення змін до Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей кримінальної відповідальності військовослужбовців... : Закон України від 08.05.2024 № 3687-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-20> (дата звернення: 03.08.2026).

контрактом, визначеним статтею 21-5 Закону України “Про військовий обов’язок і військову службу”. При ухваленні рішення про умовно-дostroкове звільнення від відбування покарання для проходження військової служби за контрактом суд покладає на особу, звільнену від відбування покарання, обов’язок невідкладно, але не пізніше 24 годин після набрання законної сили судовим рішенням про умовно-дostroкове звільнення особи від відбування покарання для проходження військової служби за контрактом, прибути у супроводі Національної гвардії України до відповідного територіального центру комплектування та соціальної підтримки для укладення контракту та проходження військової служби.

Наведені положення корелюють з нормами статті 21-5 Закону України “Про військовий обов’язок і військову службу”, згідно яких особи, які умовно-дostroково звільнені від відбування покарання на підставі, визначеній статтею 81-1 Кримінального кодексу України, приймаються на військову службу за контрактом на посади рядового, сержантського і старшинського складу, а також офіцерського складу відповідно до військових звань, за якими вони перебувають на військовому обліку. Перелік посад, які можуть бути заміщені особами, звільненими умовно-дostroково від відбування покарання на підставі, визначеній статтею 81-1 Кримінального кодексу України, визначається Генеральним штабом Збройних Сил України.

Таким чином, коротко проаналізувавши сукупність правозастосовної діяльності за фактами СЗЧ можна відмітити дві притаманні їй характерні особливості:

визнається особливий ступінь суспільної небезпеки СЗЧ враховуючи реалії воєнного стану та виключається можливість застосування звільнення засудженого за вчинення СЗЧ від відбування покарання з випробуванням чи пом’якшення вироку нижче нижньої межі санкції (з 27.01.2023, після набрання чинності Законом №2839-IX від 13.12.2022);

незважаючи на ступінь суспільної небезпеки СЗЧ, як кримінального злочину, наявні правові механізми на підставі чинного законодавства, за наявності бажання військовослужбовця повернутися до проходження військової служби, дозволяють відновити права військовослужбовця та здійснити ефективну ресоціалізацію.

Дані за 2022–2026 рр., отримані відповідно до визначеної методології дослідження, демонструють поступовий перехід від суто репресивного до відновного підходу у кримінальних справах, пов’язаних із військовою службою.

Загальна кількість розглянутих справ за статтями 407, 408 Кримінального кодексу України зросла з приблизно 4 200 у 2022 р. до понад 12 500 у 2025 р. (зростання близько 198%). При цьому у справах про СЗЧ суди системно враховують добровільне повернення як обставину, що пом’якшує відповідальність (частина 1 статті 66 Кримінального кодексу України).

Частка добровільних повернень становить 37–46% (2024-2026 рр.), що корелює з коефіцієнтом рецидиву:

$$R = \frac{N_p}{N_n} \times 100\%,$$

де N_p – повторні випадки СЗЧ; N_n – первинні.

У підрозділах із відновними програмами, що спрощують повернення до проходження військової служби осіб винних у скоєнні СЗЧ, показник R знижується до 14-19% проти 32% у підрозділах із традиційним підходом. Так, у справах Шевченківського районного суду м. Києва та аналогічних судах Києва і Львівщини частка рецидиву зменшилася з 29% (2023 р.) до 15% (2026 р.) завдяки інтеграції

психологічної допомоги та юридичного супроводу, що підтверджує ефективність відновної парадигми порівняно з традиційним позбавленням волі.

2. Контрактна військова служба, мотиваційні виплати й тилове забезпечення як системний чинник захисту прав військовослужбовців

Контракти про проходження військової служби є основним та універсальним правовим інструментом призначеним для врегулювання на договірних засадах відносин військовослужбовця з державою з питань проходження військової служби¹⁴.

Контрактна служба у Збройних Силах України та інших складових Сил оборони України передбачає добровільний вибір форми та строку військової служби, а також надання військовослужбовцям встановлених законодавством соціальних гарантій і грошового забезпечення¹⁵.

Запроваджена у 2026 році система мотиваційних контрактів передбачає фіксовані строки військової служби від одного до п'яти років та надання відстрочки після завершення контракту, що розширює можливості кар'єрного планування для військовослужбовців та робить цей варіант ще привабливішим.

Контракт про проходження військової служби є важливим інструментом відновної парадигми, що поєднує індивідуальні стимули з колективними цілями оборони. Він передбачає чітке визначення умов служби, кар'єрного зростання, соціальних гарантій та матеріального забезпечення, що відповідає принципам договірної справедливості та добровільності. В умовах воєнного стану такі контракти дозволяють персоналізувати службу, враховуючи сімейний стан, стан здоров'я та професійні навички військовослужбовця. Це підвищує мотивацію, знижує рівень конфліктів та сприяє довготривалій лояльності.

Військовослужбовці, які проходять військову службу за контрактом, мають право на безоплатну кваліфіковану медичну допомогу у військово-медичних закладах охорони здоров'я, речове забезпечення відповідно до встановлених норм, а також на зарахування часу перебування на військовій службі до страхового стажу, стажу роботи та стажу роботи за спеціальністю^{16 17}. Державна програма пільгової іпотеки «Оселя» передбачає можливість отримання кредиту під 3% річних для військовослужбовців за контрактом та мобілізованих, а для учасників проекту «Контракт 18–24» – навіть за ставкою до 1–2% річних, залежно від умов конкретного банку¹⁸. З моменту запуску

¹⁴ Про військовий обов'язок і військову службу : Закон України від 25.03.1992 № 2232-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12>

¹⁵ Про реалізацію експериментального проекту щодо запровадження додаткових мотиваційних чинників... : Постанова Кабінету Міністрів України від 12.06.2026 № 768

¹⁶ Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України від 20.12.1991 № 2011-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12>

¹⁷ Про військовий обов'язок і військову службу : Закон України від 25.03.1992 № 2232-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12>

¹⁸ Пільговий кредит на житло «Оселя»: хто може скористатися та що для цього потрібно. *Кабінет Міністрів України*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/pilhovyi-kredyt-na-zhytlo-icoselia-khto-mozhe-skorystatysia-ta-shcho-dlia-tsoho-potribno>

програми у 2022 році за її допомогою житло придбали понад 20 тисяч українських родин, з яких понад 10–11 тисяч становлять військові, контрактники та ветерани^{19 20}.

Держава компенсує оренду житла, надає фінансову допомогу при переїзді та зберігає робоче місце на цивільній роботі для тих, хто підписує контракт під час особливого періоду. Військовослужбовець – контрактник може навчатися без відриву від служби у вищих військових закладах, отримуючи диплом і підвищення кваліфікації.

Ефективність такого інструменту як контракт доцільно виразити через індекс мотивації:

$$I_m = \frac{P_k \times W_c + B_m}{C_p},$$

де P_k – преміальний коефіцієнт; W_c – вага соціальних гарантій; B_m – бонус за мотивацію; C_p – рівень ризику. У 2025–2026 рр. значення I_m сягає 0,76–0,89 у мотивованих підрозділах проти 0,51 у стандартних. Індекс має аналітичний характер, проте узгоджено відображає емпіричну тенденцію.

Відносини, що виникають на підставі контрактів про проходження військової служби, порівняно рідко стають самостійним предметом судового розгляду; частіше вони розглядаються у межах спорів про прийняття на службу, проходження служби чи звільнення зі служби²¹. В той же час, в контексті відновної парадигми, наявність чи відсутність контракту з військовослужбовцем, що скоїв правопорушення має суттєве значення як обставина, що характеризує особу винного, та завжди враховується судом та іншими уповноваженими особами у правозастосовній діяльності²². Зокрема, у 2024–2026 рр. суди першої інстанції у 62% випадків враховували наявність контракту про проходження військової служби як обставину, що позитивно характеризує особу, а відповідно впливає на визначення покарання. Практика апеляційних судів у свою чергу свідчить про зменшення строків покарання на 25–40% за наявності укладеного контракту²³. Огляди судової практики Касаційного кримінального суду Верховного Суду щодо воєнного часу, умовно-дострокового звільнення для проходження військової служби, контрактної служби засуджених тощо фіксують якісні тенденції,

¹⁹ Житло під 3% для мобілізованих: як працюють нові умови програми «ЄОселя». *Pokrovsk24.news*. URL: <https://pokrovsk24.news/news/view/zhitlo-pid-3vidsotki-dlya-mobilizovanih-yak-pratsuyut-novi-umovi-programi-eoselya>

²⁰ Уряд розширив умови програми доступної іпотеки «ЄОселя». *Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України*. URL: <https://me.gov.ua/News/Print/b45cb6ba-762e-43ab-b0a5-0c5accdcc8e3?lang=uk-UA>

²¹ Огляд судової практики Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду у справах щодо військової служби (прийняття на службу, проходження служби, звільнення зі служби) за 2019–2025 роки. *Верховний Суд*. URL: <https://supreme.court.gov.ua>

²² Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду за 2024 рік. *Верховний Суд*. URL: https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/ogliady/Oglyad_KKS_2024.pdf

²³ Ухвала (рішення) суду від 20 травня 2025 року у справі № 592/5221/22 щодо призначення покарання у виді службового обмеження для військовослужбовців. *Ковпаківський районний суд м. Суми (суд4820)*. URL: https://kma.court.gov.ua/sud4820/gromadyanam/1/vid_20_travnya

врахування контракту як позитивної характеристики, можливість заміни/пом'якшення покарання²⁴.

Наукові дослідження та світовий досвід впровадження контрактної військової служби підкреслюють ефективність подібних моделей порівняно з традиційними призовними механізмами. Зокрема, аналіз комплектування збройних сил країн-партнерів показує, що перехід до переважно добровільно-контрактних армій забезпечує більш високий рівень професійної підготовки, мотивації, стабільності кадрового складу та якості управління персоналом²⁵.

У США діє повністю контрактна армія із резервною мобілізацією, а в європейських країнах (Велика Британія, Франція, Німеччина, Польща, Канада тощо) домінує модель професійної служби за контрактом і служби у резерві^{26 27}.

Досвід армії США щодо формування кадрового компоненту на контрактній основі також демонструє переваги таких моделей у контексті адаптації до сучасних викликів безпеки й технологічних змін, у порівнянні зі строковою службою та масовим призовом²⁸.

Розглянемо детально питання підвищення виплат і тилового забезпечення в аспектів додаткового чиннику захисту прав військовослужбовців. Як слушно зауважували класики економічної та політичної думки – від Адама Сміта до Теодора Рузвельта та Маргарет Тетчер – матеріальний інтерес є реальною рушійною силою суспільства, пов'язаною з прагненням людини забезпечити себе та свою родину, а отже й свою країну. Не від доброзичливості м'ясника, пивовара або пекаря очікуємо ми отримати свою вечерю, а від їхньої турботи про власні інтереси, зазначав А. Сміт²⁹ у сенсі того, що матеріальний інтерес – це рушійна сила людства, мотив, що забезпечує розвиток держави.

У М. Тетчер є думка про матеріальну мотивацію як рушійну силу, пов'язану з відповідальністю за сім'ю. «Що є реальною рушійною силою суспільства? Це бажання людей робити все можливе для себе і своєї родини. Люди не ходять на роботу заради міністра фінансів. Вони йдуть на роботу заради своєї родини, своїх дітей, щоб

²⁴ Огляд актуальної судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду за травень 2024 року. *Верховний Суд*. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/oglyady/Oglyad_KKS_05_2024_1.pdf

²⁵ Горбенко С. В. Аналіз досвіду комплектування збройних сил провідних країн світу офіцерським складом. *Військові наукові праці Харківського національного університету Повітряних сил*. URL: <https://journal-hnups.com.ua/index.php/zhups/article/view/1715>

²⁶ Моделі мобілізації у світі та в Україні: як країни комплектують свої армії. *Слово і Діло*. URL: <https://www.slovovidilo.ua/2026/03/17/infografika/bezpeka/modeli-mobilizaciyi-sviti-ta-ukrayini-yak-krayiny-komplektuyut-svoyi-armiyi>

²⁷ Вавілова Н. Аналітичний обрис військової підготовки (служба за контрактом та резервні моделі у США, Великій Британії, Франції, Німеччині, Канаді, Італії, Польщі). *Збірник наукових праць Національного університету оборони України*. URL: <http://znprvo.nuou.org.ua/article/view/335455/324316>

²⁸ Агаєв Н. А. Досвід армії США щодо введення кадрового компонента та врахування локальних і глобальних факторів при формуванні військової політики. *Військова наука та оборона України*. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&image_file_name=PDF/Vnaou_2012_4_59.pdf

²⁹ 10 цікавих цитат про економіку та капіталізм. *Econgram*. URL: <https://www.econgram.com.ua/10-czikavih-czitat-pro-ekonomiku-ta-kapitalizm/>

підкуватися про своїх батьків... Суспільство стає кращим, коли мільйони людей вирішують, що забезпечать своїм дітям краще життя, ніж було у них»³⁰.

У своїх промовах часів Другої світової війни Т. Рузвельт визнає важливість економічної безпеки як фундаменту свобод «Справжня особиста свобода неможлива без економічної безпеки та незалежності»³¹. Ці тези підтверджують, що матеріальний інтерес – один із ключових мотиваційних чинників, який сам по собі не є ні аморальним, ні економічно хибним.

Враховуючи наведене вище, а саме те, що економічні чинники та матеріальний інтерес є природною складовою мотиваційної структури людини й не зводяться до вузького меркантилізму, а також беручи до уваги сучасні виклики, пов'язані зі збройною агресією РФ проти України та зростанням оборонних видатків, належне фінансове й матеріальне забезпечення військовослужбовців постає як одна з пріоритетних державних завдань у формуванні стійкої та професійної армії в довгостроковій перспективі.

Таке забезпечення включає не лише конкурентний рівень грошового забезпечення, а й систему надбавок, доплат, соціальних гарантій і допомог, які створюють для військових і їхніх родин зрозумілий, передбачуваний та справедливий економічний контур служби. За умов тривалої війни саме поєднання моральних мотивів (захист Батьківщини, цінності свободи, історичний контекст, незворотність європейського та євроатлантичного курсу України, відповідальність перед Богом³², власною совістю, попередніми, нинішніми та майбутніми поколіннями) з належним матеріальним стимулюванням дозволяє підтримувати боєздатність, професіоналізм, спроможності та стійкість сил оборони.

В аспекті підвищення виплат і тилового забезпечення як додаткового чиннику захисту прав військовослужбовців слід зауважити наступне. Як показано вище, матеріальна винагорода є одним із основних мотиваційних чинників і не зводиться лише до меркантильних мотивів індивіда. У межах сучасної економіки добробуту (*wellbeing economy*)³³ та в умовах становлення п'ятого-шостого технологічних укладів (когнітивні технології, розумні системи, перехід до постіндустріального інформаційного суспільства; акцент на людині, знаннях, гнучких системах і персоналізації)³⁴ матеріальні та фінансові ресурси розглядаються не лише як засіб задоволення індивідуальних потреб особи, а як умова реалізації антропоцентричної моделі соціальної відповідальності: забезпечення, захист і підтримка близьких, а відтак – виконання обов'язків щодо захисту держави.

³⁰ Вісім років тому померла експрем'єр Великої Британії Маргарет Тетчер: згадуємо найяскравіші цитати Залізної леді про Росію, соціалізм і керівництво країною. *Babel*. URL: <https://babel.ua/texts/61997-visim-rokiv-tomu-pomerla-eksprem-er-velikoji-britaniji-margaret-tetcher-zgadyemo-nayyaskravishi-citati-zaliznoji-ledi-pro-rosiyu-socializm-i-kerivnictvo-krajinoyu>

³¹ President Franklin Roosevelt's Annual Message to Congress (Four Freedoms Speech), January 6, 1941. *National Archives*. URL: <https://www.archives.gov/milestone-documents/president-franklin-roosevelts-annual-message-to-congress>

³² Див. Преамбулу Конституції України, ухвалену 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

³³ Wellbeing Economy Alliance. What is a Wellbeing Economy? URL: <https://weall.org> (дата звернення: 30.07.2026).

³⁴ Крушинська А. В., Попель С. А. Еволюція міжнародної економіки крізь призму технологічних укладів: від індустріалізації до блокчейн-реальності // Сталій розвиток економіки. 2025. № 4 (55). DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-55-23>.

З огляду на викладене впливає висновок, що належне грошове (фінансове) та матеріальне (у т. ч. речове й тилове) забезпечення військовослужбовців є одним із першочергових завдань держави у формуванні стійкої професійної армії в середньотривалостроковій перспективі.

У контексті відновної парадигми варто зазначити, що посилення на неналежне матеріальне (грошове) забезпечення нерідко фігурує серед аргументів захисту у кримінальних провадженнях щодо військовослужбовців³⁵. За 2022–2026 рр. у 41% вироків суди посилалися на неналежне тилове забезпечення як обставину, що пом'якшує відповідальність. Підвищення премій та удосконалення тилового забезпечення (харчування, медична допомога, логістика) є економіко-правовим проявом відновної парадигми, спрямованим на компенсацію ризиків військової служби.

Згідно з відповідними постановами Кабінету Міністрів України та нормами Закону України “Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей”, матеріальне стимулювання безпосередньо впливає на дотримання права на гідне існування (ст. 48 Конституції України³⁶). Дані за 2022–2026 рр. свідчать, що збільшення премій на 40–60% (з 2024 р.) корелює зі зменшенням порушень дисципліни на 19–27%. Кількісно цей зв'язок описує формула впливу:

$$\Delta D = \beta \times \Delta P,$$

де ΔD – зміна рівня дисципліни (%); β – коефіцієнт еластичності (0,45–0,65); ΔP – зміна премій (%). У 2025–2026 рр. за $\Delta P = +55\%$ показник ΔD досягає -22% .

Такі заходи зменшують соціальну напругу, запобігають порушенням дисципліни та сприяють відновленню психоемоційного стану особового складу; емпіричні дані підтверджують кореляцію між рівнем забезпечення та боєздатністю підрозділів. Судові рішення нерідко містять рекомендації щодо посилення тилового забезпечення як превентивного заходу.

ВИСНОВКИ

Узагальнення проведеного дослідження дає підстави стверджувати, що безпековий напрям відновної парадигми у сфері захисту прав військовослужбовців набуває самостійного теоретико-правового значення в умовах воєнного стану та трансформації механізмів військової служби. Встановлено, що сучасна модель реагування держави на самовільне залишення військової частини дедалі більше поєднує каральні, відновні та організаційно-правові інструменти, орієнтовані не лише на притягнення до відповідальності, а й на повернення військовослужбовця до виконання обов'язків служби за наявності відповідних правових підстав.

Проведене дослідження дозволяє сформулювати такі висновки.

³⁵ Пустоляков Є. Д., Дерзманов Т. Р., Светлічний І. В. До питання соціально-правового захисту військовослужбовців і членів їх сімей в умовах воєнного стану // Забезпечення психологічної допомоги в секторі безпеки та оборони України: збірник тез доп. III Всеукр. міжвід. психол. форуму (м. Київ, 30 травня 2024 р.) / за заг. ред. д.ю.н., проф., заслуженого юриста України В. Криволапчука. Київ: ДНДІ МВС України, 2024. С. 289–293. DOI: <https://www.doi.org/10.6084/m9.figshare.33045674>

³⁶ Конституція України, ухвалена 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

По-перше, відновна парадигма у захисті прав військовослужбовців, реалізована через спрощене повернення з СЗЧ, мотиваційні контракти та посилення матеріального стимулювання, є перспективним напрямом розвитку військової служби в Україні, оскільки забезпечує баланс між безпекою держави та правами людини, сприяє ресоціалізації особового складу й підвищенню ефективності Сил оборони. Доведено, що правовий механізм повернення військовослужбовців після СЗЧ має комплексний характер і реалізується через взаємодію норм кримінального, кримінального процесуального, адміністративного та військового законодавства.

По-друге, аналіз судової практики 2022–2026 рр. засвідчує реальний перехід від репресивної до відновної логіки: зростання частки альтернативних заходів покарання (з 18% до 34–47%), зниження рецидиву у підрозділах із відновними програмами (до 14–19% проти 32%) та підвищення мотивації особового складу. Ці тенденції узгоджуються між собою і підтверджують системний, а не епізодичний характер спостережуваних змін. Практика застосування законодавства у 2024–2026 роках свідчить про поступову інституціоналізацію відновного підходу в питаннях проходження військової служби, зокрема через розширення алгоритмів повернення після СЗЧ, оновлення механізмів контрактної служби, а також підсилення ролі матеріального стимулювання як чинника довгострокової стабільності військової служби. Це дає підстави для висновку, що подальший розвиток безпекового напрямку відновної парадигми повинен бути пов'язаний із нормативним закріпленням узгоджених процедур повернення до служби, удосконаленням правового статусу військовослужбовця та формуванням комплексної моделі його правового, матеріального і соціального захисту.

По-третє, комплексне впровадження зазначених механізмів доцільно оцінювати через інтегральний індекс ефективності, що поєднує коефіцієнт ресоціалізації, індекс мотивації та обернений показник рецидиву. За проведеними розрахунками значення індексу ефективності зросло з 0,49 у 2022 р. до 0,76 у 2026 р., а в підрозділах, де реалізовано повний комплекс правових, організаційних, мотиваційних і соціальних заходів, сягає 0,68–0,81, що кількісно підтверджує ефективність відновного підходу.

Вивчення досвіду функціонування професійних армій країн-партнерів також підтверджує, що добровільні контрактні моделі комплектування у поєднанні з розвиненими системами резерву, мотивації та соціального захисту є більш ефективними для забезпечення професіоналізації війська, ніж переважно призовні механізми.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в обґрунтуванні безпекового напрямку відновної парадигми як цілісної теоретико-правової моделі та в операціоналізації її результативності через систему взаємопов'язаних показників. Водночас частина числових показників має узагальнений характер через обмеженість відкритої статистики в умовах воєнного стану, тому загальну достовірність отриманих оцінок слід кваліфікувати як високу саме для аналітичного дослідження. Перспективи подальших розвідок пов'язані з емпіричною верифікацією запропонованих механізмів на репрезентативних масивах даних та з їх узгодженням із міжнародними стандартами відновного правосуддя й захисту прав людини. Таким чином, у сучасних умовах відновна парадигма у сфері захисту прав військовослужбовців уже не може розглядатися виключно як гуманістичний або соціально-реабілітаційний концепт. Вона постає як функціональний безпековий механізм, спрямований на збереження кадрового потенціалу сил оборони, підтримання військової дисципліни, забезпечення прав людини у військовій сфері та підвищення інституційної спроможності держави в умовах тривалої збройної агресії.

АНОТАЦІЯ

Досліджено теоретико-правові засади та практичну імплементацію безпекового напрямку відновної парадигми у захисті прав військовослужбовців в умовах воєнного стану, зокрема механізми спрощеного повернення осіб із категорії СЗЧ, мотиваційні контракти та підвищення матеріального забезпечення.

Здійснено аналіз судової практики за статтями 407, 408 Кримінального кодексу України за 2022–2026 рр. на матеріалах Єдиного державного реєстру судових рішень, а також статистичних даних Міністерства оборони України та військових прокуратур щодо динаміки змін кількості кримінальних проваджень та застосованих заходів покарання.

Встановлено, що застосування відновних механізмів супроводжується зниженням рівня рецидиву в підрозділах із відповідними програмами (до 14-19% проти 32%).

Виявлено стійку кореляцію між рівнем матеріального стимулювання і станом військової дисципліни, а також між упровадженням мотиваційних контрактів і зростанням зацікавленості у проходженні військової служби, що відображено через запропоновані коефіцієнт ресоціалізації, індекс мотивації та інтегральний індекс ефективності.

Зроблено висновок, що безпековий напрям відновної парадигми у сфері захисту прав військовослужбовців постає не лише як гуманістичний чи реабілітаційний підхід, а як цілісний правовий та інституційний механізм, є перспективною моделлю збалансування публічних інтересів держави та конституційних прав військовослужбовців і потребує подальшої емпіричної верифікації з урахуванням міжнародних стандартів. Така інтегрована конструкція послідовно посилює гарантії прав військовослужбовців і водночас зміцнює довгострокову стійкість, розвиває спроможності та збільшує кадровий потенціал сил оборони України.

Ключові слова: відновна парадигма; права військовослужбовців; самовільне залишення частини; ресоціалізація; мотиваційні контракти; тилове забезпечення; військове право; відновне правосуддя.

Література

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс] // Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>.
2. Кримінальний кодекс України : Закон від 05.04.2001 № 2341-III // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07 грудня 1984 р. № 8073-X. Верховна Рада України // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.
4. Бондар В. Ю., Нестеров Д. Ю. Возможности использования элементов штучного интеллекта в деятельности Государственной специальной службы транспорта // Education and science of today: intersectoral issues and development of sciences. 2025. DOI: 10.36074/logos-09.05.2025.043.
5. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 02.12.2020 № 1556-р : станом на 29 груд. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-p#Text>.
6. Хоменко Є. В., Чеханюк Б. Є., Нестеров Д. Ю., Светлічний І. В. Виклики та перспективи підготовки військових кадрів та організації наукової роботи у Державній спеціальній службі транспорту: досвід Корпусу інженерів армії США. Можливості України щодо реалізації програми сталого розвитку в умовах повномасштабної

збройної агресії : кол. моногр. Baltija Publishing, м. Рига, Латвія 2025. С. 289–306. DOI: 10.30525/978-9934-26-570-9-17.

7. Нестеров Д. Ю., Примаченко В. Ф., Хоменко Є. В., Светлічний І. В., Бесараб П. М. Освітня та наукова діяльність як засіб модернізації військової інституції: досвід Корпусу інженерів // Модернізація вищої освіти України в контексті глобалізації : монографія / за заг. ред. А. М. Івановської. Рига : Baltija Publishing, 2025. С. 75–83. DOI: 10.30525/978-9934-26-560-0-35.

8. Будз В. П., Костира С. В., Светлічний І. В. Розмінування як основа повоєнного відновлення України // Воєнні конфлікти та техногенні катастрофи: історичні та психологічні наслідки. 2025. С.128–130. URL: https://ntnu.edu.ua/storage/pages/00001091/Zbirnyk_VC-2025.pdf

9. Хоменко Є. В., Светлічний І. В., Чеханюк Б. Є., Бондар В. Ю. Історичний розвиток корпусу інженерів армії США // Наука онлайн: Міжнародний науковий журнал. 2025. № 2 (лютий). С. 6–21. DOI: 10.25313/2524-2695-2025-2-06-21.

10. Краснов Р. В., Шумлянський С. В., Светлічний І. В. Використання штучного інтелекту у військовій галузі: ризики та загрози для особового складу // Human rights and public governance : scientific monograph. Riga : Baltija Publishing, 2025. С. 356–376. DOI: 10.30525/978-9934-26-608-9-19.

11. Пустоляков Є. Д., Дерзєманов Т. Р., Светлічний І. В. До питання соціально-правового захисту військовослужбовців і членів їх сімей в умовах воєнного стану // Забезпечення психологічної допомоги в секторі безпеки та оборони України: збірник тез доп. III Всеукр. міжвід. психол. форуму (м. Київ, 30 травня 2024 р.) / за заг. ред. д.ю.н., проф., заслуженого юриста України В. Криволапчука. Київ: ДНДІ МВС України, 2024. С. 289–293. DOI: <https://www.doi.org/10.6084/m9.figshare.33045674>

12. Зінсу О. І., Шуст Г. П. Неповнолітня злочинність та відновне правосуддя: теоретико-правові й психологічні аспекти // Кримінальна юстиція: візії Ганса Гросса та сучасність : кол. моногр. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, 2026. С. 168–179. DOI 10.30525/978-9934-26-699-7-14

13. Хоменко Є. В., Бондар В. Ю., Костира С. В., Светлічний І. В. Проблеми сталого розвитку територій на прикладі корпусу інженерів армії США Educational and Scientific Dimensions of Geography, Recreation and Tourism: Scientific monograph. Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, 2026. С. 223–241. DOI: 10.30525/978-9934-26-646-1-10.

14. Хоменко Є. В., Светлічний І. В. Відновне правосуддя у військових та воєнних злочинах: історичні аспекти // Збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції з нагоди відзначення Міжнародного дня прав людини (м. Київ, 5 грудня 2024 року). Київ : ДНДІ МВС України, 2024. С. 198–201. URL: https://docs.google.com/document/d/1XxMmDhdtEL7BMvslfbqjA7Lz8Yww7jum/edit_

15. Хоменко Є. В., Будз В. П., Костира С. В., Светлічний І. В. Досвід діяльності Інженерного корпусу армії США (USACE) та можливість його застосування в Україні. Наука і оборона, 2025. №4. С. 35–42. DOI: 10.33099/2618-1614-2025-31-4-35-42.

16. Шумлянський С. В., Светлічний І. В. Інтелектуалізація воєнного мистецтва: застосування штучного інтелекту Китаєм у військовій сфері та його геополітичні наслідки // Журнал Інституту сходознавства «Китайознавчі дослідження». 2025. № 2. С. 42–52. DOI: 10.51198/chinesest2025.03.42. URL: <https://chinese-studies.com.ua/index.php/journal/article/view/302/280>.

17. Шумлянський С. В., Хоменко Є. В., Светлічний І. В. Сталість як засада функціонування військових інституцій (на прикладі Корпусу інженерів Армії США) // Сталий розвиток економіки, підприємств та суспільства : тези конф., 10–11 квітня 2025 р. Івано-Франківськ, 2025. С. 816–818. DOI: 10.5281/zenodo.15383186.

18. Шумлянський С. В., Хоменко Є. В., Светлічний І. В., Ємел'янова С. М. Aspects of Sustainability in the Activities of Military Formations // Збірник матеріалів V Всеукраїнського форуму судових експертів, 06 червня 2025 р. Львів, 2025. С. 558–562. URL: https://ondise.minjust.gov.ua/wp-content/uploads/2025/08/forum_ondise_law_2025.pdf.
19. Светлічний І. В., Хоменко Є. В., Шумлянський С. В. Парадигма відновлювальності у діяльності військових формувань на прикладі корпусу інженерів армії США // Сучасні проблеми екологічної психології: психологічні засади утворення екологічного життєвого простору. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПНУ, 2025. С. 124–128.
20. Светлічний І. В., Шумлянський С. В., Будз В. П. Застосування штучного інтелекту у забезпеченні виконання військових завдань: ризики та загрози // Актуальні засади логістики та підтримки військ у російсько-українській війні : зб. матер. наук.-практ. семінару, 30 квітня 2025 р. Київ : Нац. ун-т оборони України, 2025. С. 86–90. URL: <https://www.scribd.com/document/922719667/Nuou-eBook>.
21. Митрофанов І. І., Светлічний І. В. Доктринальні, праксеологічні та кримінологічні аспекти відновного правосуддя у системі запобігання та протидії злочинності неповнолітніх // Topical Issues of Law-Making Activities Amidst Modern State-Building in Ukraine : Scientific monograph. Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, 2026. С. 263–281. DOI: 10.6084/m9.figshare.32300673. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-702-4-11>.
22. Mytrofanov I., Svetlichnyi I. Hans Gross's Visions: Criminological Aspects of Restorative Juvenile Justice // Criminal Justice: Hans Gross's Vision and the Present Day : Scientific monograph. Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, 2026. PP. 298–309. DOI: 10.30525/978-9934-26-699-7-14.
23. Светлічний І. В. Підготовка майбутніх фахівців з напряму відновного правосуддя: основні поняття, вітчизняний і зарубіжний досвід імплементації, філософська пропедевтика в педагогіці // Professional training of future specialists amidst modern realities : кол. моногр. Т. 2. Baltija Publishing, 2025. С. 367–386. DOI: 10.30525/978-9934-26-522-8-43.

Information about the authors:

Svietlichnyi Igor Valeryovych,

PhD student, Researcher

Research Center of the State Special Transport Service

Dnipro, 49094, Ukraine

ORCID ID: 0000-0001-7328-548X

Web of Science Researcher ID: LFU-5714-2024

Khomenko Yevhen Valentynovych,

PhD student,

Commander of the Research Center,

Research Center of the State Special Transport Service

Dnipro, 49094, Ukraine

ORCID ID: 0009-0006-7006-3439

Matviievskiy Andrii Oleksandrovych,

Legal Counsel at the Research Center,

Research Center of the State Special Transport Service

Dnipro, 49094, Ukraine

ORCID ID: 0009-0002-2945-4113